

การวิจัยชุมชนด้วย RRA ยุคโควิด

Community research using RRA in the COVID-19 era.

ปัญญา เลิศไกร¹ วาที ทรัพย์สิน² วิกรม บุญนุ่น³ และพัชรินทร์ โชคอำนวย⁴
 Punya Lertgrai¹ Watee Supsin² Wikrom Boonnoon³ And Phatcharin chokumnuay⁴

Received: 3 September 2021, Revised: 5 October 2021, Accepted: 5 October 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยชุมชนด้วย RRA ยุคโควิด เป็นทางเลือกหนึ่งของการวิจัย ที่สังคมมีความเข้มข้นในเรื่องการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในชุมชน การเข้าออกชุมชนจึงมีข้อจำกัดเพิ่มขึ้น การวิจัยด้วยเทคนิค RRA เป็นการเข้าออกในการเก็บข้อมูลที่ใช้เวาไม่มาก และปรับตัวเข้ากับมาตรการสาธารณสุขยุคโควิด และช่วยให้การวิจัยชุมชนมีความเป็นไปได้มากขึ้น

กระบวนการวิจัย RRA ยุคโควิด ยังคงรูปแบบวิธีการการวิจัยภาคสนาม เพียงแต่การเก็บข้อมูลภาคสนาม ต้องเน้นระยะห่างทางสังคม เน้นการสวมหน้ากากอนามัย ใช้เจลล้างมือ แบบเคร่งครัด รวมถึงต้องเสริมความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยระบบ วิดีโอไลน์ การประชุมด้วยโปรแกรม Meet เข้ามาช่วยเสริมเติมเต็มข้อมูลภาคสนามให้ครบถ้วนจนอิมตัวเชิงทฤษฎี

คำสำคัญ : การวิจัยชุมชน, การวิจัย RRA, การเก็บข้อมูลยุคโควิด

Abstract

Community research using RRA in the COVID-19 era is one of the alternative research methods that emphasized the social aspect of interpersonal communications within the community. The passage in and out of the community had more restrictions; and thus, using RRA helped the research team collected data in a limited time. By adjusting to the public health standards, it increased the possibilities of accomplishing community researches.

The RRA processes during COVID-19 still upheld its standards as a field research practice; however, the data collection process needed to be strictly mindful of social distancing etiquette as well as the use of medical mask, and

handwash alcohol gel. In addition, the research team increased reliability by using LINE video call, and Google Meet to fulfilled data collected from field researches.

Keywords : community research, RRA research, data collection during COVID-19 era

บทนำ

วิกฤติการณ์แพร่ระบาดของ โรค โควิด-19 ตั้งแต่ปี 2562 ได้เป็นปัจจัยให้เกิดการปรับตัวเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ทั่วโลก แนวคิดหลักในการรักษาความปลอดภัยด้านสุขภาพและสาธารณสุขจะเป็นสิ่งสำคัญสูงสุดในการร่วมกิจกรรม หรือแสดงพฤติกรรมของคนในสังคมการที่นักวิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลชุมชน ไปเดินหรือไปเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน การพูดคุยใกล้ชิดเกี่ยวกับเรื่องราว เนื้อหาต่าง ๆ ที่เป็นข้อมูลสำคัญจากชุมชน รวมถึงการสัมผัสวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ในการเข้าถึงข้อมูล จะต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิมอย่างมาก ให้สอดคล้องกับมาตรการป้องกันโรคระบาด ขั้นตอนการป้องกันตนเอง และความร่วมมือกับมาตรการต่าง ๆ ขององค์กรในชุมชน กลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยชุมชนตั้งแต่ปี 2564 เป็นต้นไป นักวิจัยจะต้องรับผิดชอบตนเอง รับผิดชอบต่อสังคม และรับผิดชอบต่อผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดในกระบวนการเก็บข้อมูล วิเคราะห์สังคมข้อมูลในด้านความปลอดภัยทางสุขภาพและสาธารณสุข รวมถึงจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์อย่างเคร่งครัด มาตรการป้องกันตัวเอง โดยนักวิจัยควร ฉีดวัคซีนป้องกัน โควิด- 19 สวมหน้ากากอนามัย เว้นระยะห่าง ล้างมือให้สะอาดบ่อย ๆ และให้บุคคลที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ด้วย ทั้งผู้ให้ข้อมูล ผู้ร่วมกิจกรรมต้องปฏิบัติตามมาตรการป้องกันตามมาตรฐานสาธารณสุขตลอดเวลา

ความตระหนักในความรับผิดชอบต่อบุคคลผู้ให้ข้อมูล และผู้ได้รับผลกระทบจากงานวิจัยเป็นคุณสมบัติหลักที่สำคัญในการเข้าพื้นที่วิจัย เกณฑ์มาตรฐาน จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ นักวิจัยต้องผ่านการอบรม และมีวุฒิบัตรผ่านการสอบ การอบรมจริยธรรมในมนุษย์ (วุฒิบัตรมีอายุ 2 ปี) และกำกับทีมงานในปฏิบัติตามเกณฑ์จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์อย่างเคร่งครัด และเค้าโครงการวิจัย ต้องผ่านการตรวจสอบโดยคณะกรรมการการวิจัยในมนุษย์ที่จัดตั้งตามเกณฑ์ ก่อนการดำเนินการวิจัย

เนื้อหา

การวิจัยปฏิบัติการพัฒนาแบบเร่งด่วน ด้วยเทคนิค RRA (Rapid Rural Appraisal) ในขอบเขตพื้นที่ที่ไม่กว้างขวางมากนัก ใช้เวลาปฏิบัติการ วิจัยประมวลผลในระยะเวลาที่ไม่นาน เป็นการวิจัยทางเลือกที่น่าสนใจ ซึ่งนักวิชาการและ ผู้ปฏิบัติงานโครงการพัฒนาใช้อย่างแพร่หลาย (ครุฑิต พุทธิโกษา, 2554 หน้า 7) การศึกษาวิจัยปฏิบัติการในพื้นที่ ชุมชน เทคนิควิจัย แบบ RRA สามารถตอบโจทย์การวิจัยและพัฒนาชุมชนได้ เป็นการวิจัย ในระยะเวลาสั้น กระบวนการ ศึกษาวิจัยไม่มีความซับซ้อนมากนัก ประหยัดงบประมาณ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการวิจัยได้มาก รวดเร็ว แม่นตรง และครบถ้วน จุดเด่นของการวิจัยด้วยเทคนิค RRA ใช้เวลาน้อย งานวิจัยเสร็จตามที่ต้องการ และการวิจัยจะต้องมี ความน่าเชื่อถือสูง กระบวนการวิจัยจึงต้องมีระบบ เป็นกระบวนการ ดำเนินงานที่มีกรอบแนวคิด มีหลักการ แนวทางการปฏิบัติที่มีความ ชัดเจน กระบวนการเก็บข้อมูลภาคสนาม จึงต้องใช้หลากหลายวิธี มี กระบวนการตรวจสอบข้อมูลให้มีความน่าเชื่อถือ เป็นไปตามความจริง มากที่สุด แล้วดำเนินการจัดการข้อมูลตามกระบวนการวิจัยจนครบทุก ขั้นตอน

เครื่องมือการวิจัย ส่วนใหญ่ในแนวทางมานุษยวิทยาและจิตวิทยาสังคมในการศึกษา เก็บข้อมูลชุมชน ด้วยการศึกษาริบตวัดล้อมที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (สุดาวรรณ มีบัว, 2561) โดยตรงและโดยอ้อมในเวลารวดเร็วและรอบคอบ นอกจากบริบทสังคม เครื่องมือในการศึกษา วิเคราะห์ต้องมีความเหมาะสมกับ สถานการณ์ หรือช่วงจังหวะเวลาเก็บข้อมูลได้ครบถ้วนและเที่ยงตรง มากขึ้นตามลำดับในเวลาที่กำหนด ซึ่งความรู้ความจริงเกี่ยวกับ ประเด็นที่ต้องการศึกษา ธรรมดาในสภาพบรรยากาศการดำเนินชีวิต ปกติตามสภาพการณ์ธรรมชาติของคนในพื้นที่เป้าหมาย โดยวิธีการที่ไม่ เป็นทางการหรือกึ่งทางการนิดหน่อย เน้นการศึกษาหาความรู้ความ จริงเกี่ยวกับเรื่องราวข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา

การประเมินสภาวะชนบท แบบเร่งด่วน (RRA) จึง เป็นเทคนิคที่ มีการศึกษาพื้นที่เบื้องต้น โดยการประเมินสภาวะชนบทอย่างเร่งด่วน ได้นิยามความหมายของ RRA คือการศึกษาที่เป็นจุดเริ่มต้นในการทำความเข้าใจ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นแห่งหนึ่ง เป็นการศึกษาที่ทำโดยอาศัย ทีมสหวิชาการใช้เวลาอย่างน้อย 4 วัน อย่างมากไม่เกิน 3 สัปดาห์ และ ใช้ประโยชน์จาก ข้อมูลมือสอง การสังเกตโดยตรง และการสัมภาษณ์ซึ่ง เป็นที่เข้าใจว่าคำถามทั้งหมดที่เกี่ยวข้องในการเก็บข้อมูลนั้นไม่สามารถ กำหนดไว้ล่วงหน้าเทคนิค RRA สามารถใช้ในการศึกษาพื้นที่ชุมชน

ซึ่งอาจจะ ไม่ใช่ชุมชนชนบท ที่เป็นพื้นที่ชุมชนเมือง หรือพื้นที่ที่เป็นชุมชนที่มี ขอบเขตชัดเจนโดยใช้วิธีวิจัยศึกษาในระยะเวลาไม่มากนัก วิธีการนี้จึง ต้องเก็บข้อมูลเชิงระบบที่รวดเร็ว มีความแม่นยำ และมีความน่าเชื่อถือ ตามหลักการวิจัย

กระบวนการเก็บข้อมูล ใช้เครื่องมือเชิงคุณภาพเป็นหลัก ข้อมูลการวิจัยแบบ RRA จึงต้องเป็นข้อมูลที่ เป็นจริงเท่านั้น นักวิจัยสามารถออกแบบเครื่องมือที่เก็บข้อมูลได้ สะดวก รวดเร็ว แม่นยำ น่าเชื่อถือ จนได้ข้อมูลครบถ้วนตามที่ต้องการ (ข้อมูลอ้อมตัวเชิงทฤษฎี) จนสามารถนำไปวิเคราะห์สังเคราะห์ตาม หลักการวิจัยได้ การเข้าถึงข้อมูลชุมชนที่ต้องการ ในเวลาที่รวดเร็ว จึงต้องมีการเตรียมการด้วยการวางแผนในการเดินทางเข้าพื้นที่เป้าหมายแต่ละครั้งให้เข้าถึงข้อมูลครบถ้วนที่สุด มีความถูกต้องแม่นยำตรงตามหลักการวิจัยที่สามารถนำมาวิเคราะห์ ดำเนินการด้วยกระบวนการวิจัย

แผนที่ชุมชนเป้าหมาย เพื่อแสดงเส้นทางเดินทางของคนใน ชุมชนที่ตั้งชุมชนแหล่งทำกินที่ตั้งของสถาบันทางสังคม (หน่วยงาน องค์กร โรงงาน ตลาดฯ) หรืออาจจะใช้แผนที่เดินดิน (กรณีที่มี) หรือ ผู้วิจัยจะใช้เทคนิคจัดทำแผนที่เดินดินประกอบการสรุปรายงานวิจัยก็ได้ แผนที่ช่วยให้อ้างอิงหรือดำเนินการเก็บข้อมูลได้ชัดเจน รวดเร็ว ตามที่ต้องการได้ แผนที่ช่วยสร้างความเข้าใจในภาพรวมของชุมชน เกี่ยวกับสภาพที่ตั้ง รวมถึงการกระจายตัวของการตั้งถิ่นฐาน พื้นที่ศูนย์กลางของชุมชน

ตลาดในชุมชน เป็นพื้นที่ที่นักวิจัย สามารถสังเกตความเคลื่อนไหวทางสังคมของคนในชุมชนได้มากมาย สิ่งของที่วางขาย ทั้งจำนวน ปริมาณของแต่ละชนิด รูปแบบของสินค้าบ่งบอกถึงค่านิยม สภาพทางเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงไปถึงสภาพของอาชีพของคนในชุมชน กิจกรรมต่าง ๆ จากปรากฏการณ์ในตลาดชุมชน การเก็บข้อมูลชุมชนในสถานการณ์โรคระบาด โควิด จะต้องตระหนักถึงมาตรการการป้องกันโรคระบาดอย่างเข้มข้น การสวมหน้ากากผ้าหรือหน้ากากอนามัย การเว้นระยะห่างทางสังคม การล้างมือด้วยเจลแอลกอฮอล์ ทุกครั้งที่สัมผัสสิ่งของ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เป็นของสาธารณะหรือเมื่อของที่มีผู้คนจับต้องอยู่เสมอ โดยเฉพาะการเก็บข้อมูลมือหนึ่งต้องระมัดระวังให้มาก เพื่อป้องกันตนเองและป้องกันคนในชุมชน

เครื่องมือเก็บข้อมูล RRA ในเวลาจำกัด การถ่ายภาพนิ่ง เกี่ยวกับสถานที่ ปรากฏการณ์ทางสังคม คลิปวิดีโอในเหตุการณ์ที่ เกิดขึ้นในภาวะปกติ และในเหตุการณ์พิเศษ จะช่วยให้ นักวิจัย

ได้ รายละเอียดในการจัดการข้อมูลและวิเคราะห์ นอกจากนี้ยังต้องใช้ แบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ เครื่องมือแบบมีโครงสร้างช่วยให้การเก็บข้อมูลครบถ้วนและเกิดความรวดเร็ว

ข้อมูลมือสองจากการศึกษาเอกสาร ข้อมูลงานวิจัยเอกสารหรือ ข้อมูลราชการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชุมชนเป้าหมายที่มีข้อมูลจากหน่วยงาน ส่วนราชการ ช่วยลดภารกิจในการสืบค้นหรือออกเก็บ ข้อมูลได้ค่อนข้างมาก ส่วนใหญ่จะเป็นเอกสารเบื้องต้นของพื้นที่ บทบาทผลงานการดำเนินงานที่สำคัญของหน่วยงานในพื้นที่ เป้าหมายที่มีส่วนช่วยให้การวิจัยด้วย RRA เป็นไปได้สะดวกขึ้น ข้อมูลมือสองนอกจากช่วยไม่ให้หลงทิศทางการเก็บข้อมูลแล้ว ช่วยลดเวลาจำนวนวันหรือจำนวนครั้งที่ลงพื้นที่ ทั้งยังสร้างความเข้าใจในภาพรวมของพื้นที่ที่ศึกษาในเวลารวดเร็วได้หลาย ๆ มิติที่พบเห็น

ข้อมูลมือหนึ่ง เป็นข้อมูลที่ทีมงานวิจัยออกเก็บข้อมูลจากพื้นที่ โดยตรง นักจะมาจากการสัมภาษณ์การสำรวจ สังเกตโดยตรงเป็นข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือสูง และข้อมูลมือหนึ่งถือเป็นสิ่งที่มีคุณค่าสูงมากต่อการวิจัย การเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลมือหนึ่งและมือสองที่มีฐานคิดมาจากทฤษฎี จะช่วยให้การวางแผนวิจัยและการดำเนินงานวิจัยมีความสมบูรณ์สูง ข้อมูลมือหนึ่งจะช่วยให้เกิดการพัฒนา และเกิดแนวความคิด การวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลไปยังปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ผ่านมา และแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นต่อไป ทำให้เพิ่มประสบการณ์การทำวิจัยให้กับตัวนักวิจัย ผู้ให้ข้อมูลหลักจะเกิดการเรียนรู้ เกิดความเข้าใจในกระบวนการนำข้อมูลมาสกัดออกมาเป็นองค์ความรู้ เข้าใจกระบวนการวิจัยมากขึ้น

การลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ ทำให้ได้รับรู้ข้อมูลในหลายมิติจากการสนทนา สัมภาษณ์ พูดคุย ทำให้ได้รับรู้ภาษาที่แสดงออกต่อกัน ทั้งความรู้สึกร่วม อยู่ในบรรยากาศจริง ทำให้เกิดความผูกพัน มี การแลกเปลี่ยนแนวความคิดระหว่างกัน เกิดการเปิดโลกทัศน์แก่กัน ได้เห็นมิติที่เป็นจริงในพื้นที่ ทำให้การจัดระบบและลงรายละเอียดในข้อมูลได้ชัดเจน เทคนิค RRA มีจุดเด่นที่นักวิจัยจะต้องเก็บข้อมูลในพื้นที่เป้าหมายโดยตรง อาจจะมีทีมงานและผู้ช่วยนักวิจัยร่วมเก็บข้อมูล ทั้ง ในรูปแบบการสำรวจระยะเวลานั้น ๆ การเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนแบบมี ส่วนร่วมในระยะเวลาไม่มากนัก เครื่องมือเก็บข้อมูลแบบรวดเร็ว จำเป็นต้องมีใช้แบบเก็บข้อมูลที่เป็นแบบมีโครงสร้าง การออกแบบโครงสร้างจึงต้องใช้แนวคิด ทฤษฎี มาเป็นแนวทางหลักในการออกแบบเครื่องมือเก็บข้อมูลทั้งแบบสำรวจ สังเกต สัมภาษณ์ที่เป็นแบบมีโครงสร้าง ส่วนใหญ่นักวิจัยจะเลือกเอา แนวคิด ทฤษฎีที่เอื้อต่อการเก็บข้อมูลในพื้นที่ โดยเฉพาะทฤษฎี โครงสร้างหน้าที่

การเดินทางเข้าสู่ชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลแบบรวดเร็ว จะต้องมีการเตรียมการล่วงหน้า การวางแผนด้วยการกำหนดเส้นทางแห่งเวลา Time Line ตั้งแต่เวลาเริ่มเข้าพื้นที่ การนัดหมายบุคคล และจุดในการสังเกต ตรวจสอบเก็บข้อมูลตามรายการที่จะต้องมีและช่วงเวลา (บนฐานมาตรการป้องกันโรคโควิด) และเตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น กล้องถ่ายรูป อุปกรณ์สำหรับถ่ายคลิปเหตุการณ์ ปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้อง การวางแผนเตรียมการเพื่อเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่ได้ข้อมูลครบถ้วน จะต้องเตรียมการตามแนวคิดเชิงทฤษฎี เพราะแนวคิดจากทฤษฎีจะช่วยให้ทราบว่าต้องใช้ข้อมูลจากส่วนไหน และต้องการข้อมูลในลักษณะใด

การสำรวจ แบบมีโครงสร้าง ก่อนการลงพื้นที่ที่พำหมายใน การศึกษาเกี่ยวกับบริบทสังคม เป็นจุดปฏิบัติการเบื้องต้น ของ RRA ด้วยการนั่งรถ หรือเดินดูพื้นที่รอบ ๆ เก็บประเด็นที่เกิดขึ้น และมีส่วนเกี่ยวข้อง เชื่อมโยงกับประเด็นที่ต้องการศึกษา ซึ่งควรกำหนดโครงสร้าง แบบสังเกต หรือ กำหนดประเด็นการสำรวจหาจุดที่พบหรือที่ตั้งปัจจัยที่เกี่ยวข้อง อาจจะใช้วิธีเดินถ่ายรูปในพื้นที่ที่ต้องสังเกตเพิ่มเติม หรือต้องศึกษาเชิงลึกในรายละเอียดนั้น สถานการณ์โรคโควิด-19 ระบาด การลงพื้นที่สำรวจ ทีมนักวิจัยต้องเคร่งครัดกับมาตรการป้องกันการตามมาตรฐานทางสาธารณสุขแบบเข้มข้น หน้ากากอนามัย การรักษาระยะห่างทางสังคม เจลแอลกอฮอล์สำหรับล้างมือ เมื่อสัมผัสสิ่งของที่ใช้ร่วมกับคนอื่น ๆ และควรใช้นวัตกรรมในการบันทึกการสำรวจ การถ่ายภาพระยะไกล ถ่ายคลิปบันทึกภาพเคลื่อนไหว ทำให้การสำรวจได้รายละเอียดมากขึ้น

การสำรวจพื้นที่ ที่เป็นบริบททางสังคม มีความจำเป็นอย่างมาก สำหรับแนว RRA เพราะบริบทมีส่วนกำหนดลักษณะทางสังคมของชุมชน การที่คนในชุมชนมีการเคลื่อนไหวปรับตัวตลอดเวลา การดำเนินชีวิตในสังคมจะมีกิจกรรมต่าง ๆ มากมายตามระบบสังคมนั้น (Paul Atkinson and all, 2007) บริบทแวดล้อมทั้งทางกายภาพและทางสังคมจะมีส่วนเกี่ยวข้อง กำหนดพฤติกรรมคนในสังคม ขณะเดียวกันสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติจะมีอิทธิพลต่อคนในชุมชนอย่างเป็นกระบวนการ และมีขั้นตอนต่าง ๆ เข้ามาร่วมกำหนดเป็นแนวทางให้ปฏิบัติตนในการเข้าร่วมกิจกรรม หรือทำกิจวัตรปกติที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อคนในสังคม และต่อสิ่งแวดล้อม การศึกษาเรียนรู้แนวคิดทางสังคมของบุคคล กลุ่มคนและหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ในสังคมที่มีมายาวนานและมี การศึกษาอย่างเป็นระบบอย่างจริงจัง จนได้ความชัดเจนเชิงทฤษฎีทางสังคม

การเคลื่อนไหวระบบ เป็นปรากฏการณ์ของสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่มีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิตส่วนใหญ่ จะเป็นการเคลื่อนไหวเชิงระบบอย่างต่อเนื่อง เพราะการเคลื่อนไหวจะมีที่มาที่ไปเสมอ การสังเกต

ตรวจสอบเหตุการณ์ 1 นำไปสู่เหตุการณ์ 2 และ 3 ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะครบกระบวนการ สิ่งมีชีวิตทุกชนิดจะมีการเคลื่อนไหวเชิงระบบที่ซับซ้อนกว่าสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ เพราะปัจจัยเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตที่มากกว่า และมีปัจจัยที่เป็นตัวแปรแทรกเข้ามา มีบทบาทจำนวนมาก การสำรวจคือการส่องผ่านเหมือนเรดาร์ มองหาจุดพื้นที่ หรือประเด็นสำคัญที่ศึกษา เพื่อหาจุดที่ต้องสังเกต สัมภาษณ์หรือใช้กระบวนการสืบค้นเก็บข้อมูลสำคัญเพิ่มเติมจนได้ข้อมูลครบถ้วนหรืออิ่มตัวเชิงทฤษฎี การวิจัยการวิจัยประเมินสถานะชนบท เหมาะสำหรับการวิจัยชุมชนภาคสนาม ที่ต้องการศึกษาภาพรวมของชุมชน เป็นการศึกษาวิจัยที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งคนในชุมชนโดยรวมจะมีบุคลิกภาพกลุ่มคล้ายกันภายใต้วัฒนธรรมชุมชนเดียวกัน (ลัญจกร นิลกาญจน์, 2561) ที่ต้องการผลการศึกษาในเวลารวดเร็ว เป็นการศึกษาวิจัยที่ผู้วิจัยมีบทบาทสูงสุด ต้องใช้ศักยภาพทั้งความรู้เชิงหลักการวิจัย ความพร้อมในการลงชุมชนภาคสนาม การวางแผนงานวิจัย ความสามารถในการประสานงาน ทักษะ เทคนิควิธีการในการเก็บข้อมูลภาคสนามในระยะเวลาสั้น

ภาวะชุมชนชนบท ความเป็นชนบท จะสร้างบุคลิกภาพให้กับคนในชุมชน อุปนิสัยชนบทจะติดตัว และจะแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมา โดยมีความเชื่อ ค่านิยมที่กล่อมเกลาสังสมมาอย่างยาวนาน ในรูปแบบของภูมิปัญญาที่มีคุณค่าของชุมชน (Punya Lertgrai and all, 2020) ความเป็นชนบทและพื้นที่ชนบทมีจำนวนมากเป็นส่วนใหญ่ของประเทศ ชนบทจึงเป็นหัวใจสำคัญของประเทศ เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นชุมชนชนบท และคนชนบทเป็นกลุ่มคนที่มีจำนวนมากของประเทศ การศึกษาภาพรวมของความเป็นชุมชนชนบท จะช่วยให้การวิเคราะห์ปัจจัยในบุคคล ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรมที่เป็นภาพรวมของชุมชน ในแต่ละพื้นที่ได้ดีขึ้น ชนบทในพื้นที่ต่าง ๆ จะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว แต่ในทางสังคมวิทยาพบว่า ชนบททั่วโลกจะมีลักษณะโครงสร้างทางสังคมเหมือนกันหรือคล้ายกันส่วนหนึ่ง ในลักษณะของสังคมใกล้ชิด หรือสังคมแบบปฐมนิเทศ ที่คนส่วนใหญ่จะยึดมั่นในความเชื่อประเพณี บทบาทของผู้อาวุโส ฯลฯ แต่จะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวตามบริบททางกายภาพ และบริบทสังคมที่เกิดขึ้นมีการปรับตัวพัฒนาที่ต่อเนื่องในมิติทางวัฒนธรรมชุมชน

บริบทแวดล้อมชุมชนในชนบท เป็นปัจจัยกำหนดสภาพชุมชน กำหนดกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่ง การศึกษาสถานะชุมชนด้วยแนวทาง RRA จึงให้ความสำคัญกับการศึกษาข้อมูลที่เป็นบริบทเฉพาะของพื้นที่เป้าหมาย

การวางแผนดำเนินการวิจัยประเมินภาวะชนบท เป็นขั้นที่มีความสำคัญ อย่างมากเพราะการวางแผน เรื่องคน และเวลาจะมีผลต่อความสำเร็จของงานวิจัยแบบนี้ ผู้วิจัยต้องบริหารจัดการเวลาในการเก็บข้อมูล ต้อง ใช้บุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจ มีบุคลิกภาพที่เหมาะสมในการเก็บข้อมูลภาคสนามกับคนในพื้นที่ ใช้ความรู้ในหลากหลายวิชาอย่างเหมาะสม ครอบคลุมตามประเด็นเนื้อหาที่ต้องการการวิจัยประเมินสภาวะชนบท มีลักษณะที่สำคัญเฉพาะของ การวิจัยประเมินสภาวะชุมชนนั้น การเก็บข้อมูลใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพ ในพื้นที่เป็นหลัก ความสามารถในการเก็บข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล ความสมบูรณ์ของข้อมูล จึงมีความสำคัญสูงมาก การศึกษาภาพถ่าย เอกสาร หลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในประเด็นที่ศึกษาวิจัยตามแนว RRA. ให้มีความสำคัญกับภาพถ่าย เอกสาร หลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นแหล่งข้อมูลหนึ่ง สามารถสังเกตศึกษา ตรวจสอบได้สะดวก ทุกเวลา รายละเอียดปลีกย่อยบางอย่าง จะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์และเป็นประเด็นศึกษาที่มีความสำคัญต่อการวิจัยได้ นอกจากนี้ยังช่วยเป็นแนวคิดในการเปิดประเด็นสำหรับสัมภาษณ์ สังเกตในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพที่สำคัญต่อไป

การสนทนาพูดคุยสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับคนในชุมชน เพิ่มเติมจากผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยผู้วิจัยและทีมงานเตรียมประเด็นหลัก ๆ ที่จะสัมภาษณ์ หรือประเด็นหลัก ประเด็นเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมตามที่ต้องการ โดยบรรยากาศการสนทนาพูดคุยต้องไม่มีความกดดัน ผู้ให้สัมภาษณ์สนทนาตลอดเวลาหรือผลกระทบต่าง ๆ ทั้งแบบกึ่งทางการและไม่เป็นทางการ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยการสนทนา พูดคุยทั้งข้อมูลที่เป็นจริงและข้อมูลความเห็นเชิงเหตุผลที่ไม่มีอคติบรรยากาศการสนทนา การพูดคุยระหว่างนักวิจัยและทีมงาน กับผู้ให้ข้อมูลในชุมชนมีความสำคัญอย่างมาก บรรยากาศการสนทนาจะมีผลต่อข้อมูลที่ได้รับ ด้วยบรรยากาศที่เป็นกันเอง และมีทัศนคติไปในทิศทางเปิดรับให้เกียรติกันและกัน ทำให้มีโอกาสเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกที่มีบทบาทสำคัญต่อสภาพทางสังคม และเรื่องหรือประเด็นที่กำลังศึกษาวิจัย

การวิจัยใช้ฐานความรู้จากหลายสาขาวิชา งานภาคสนาม จะมี ประเด็นให้ศึกษาที่หลากหลาย ความรู้ด้านภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี นวัตกรรมเกี่ยวกับการก่อสร้าง อุปกรณ์ ของใช้ชีววิทยาการเกษตร ชีววิทยาการแพทย์ฯ ทั้งนี้ขึ้นกับสภาพบริบทสังคม ที่มีพื้นที่ มีขอบเขตหรือบริเวณที่มีบทบาท เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนในชุมชน (Punya Lertgrai and all, 2020) และประเด็นที่เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ที่ต้องนำมา

วิเคราะห์ข้อมูล และ การสังเคราะห์ผลการศึกษา ประเด็นสำคัญในการวิจัย หลักพิจารณา Optimal Ignorance คือการพิจารณาว่า เรื่องใดมีความสำคัญละมีคุณค่าทางวิชาการที่จะเรียนรู้ เรื่องใดที่ไม่ค่อยมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ หรือประโยชน์ที่ได้รับ เรื่องใดที่ต้องมีความแม่นยำและมีรายละเอียดมาก ที่มีความจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญ ต้องให้ความสนใจที่จะต้องเรียนรู้ เป็นลักษณะของจัดเรียงลำดับความสำคัญของประเด็นที่ต้องการศึกษา

การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ที่นักวิจัย RRA ใช้ในการศึกษา การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่เป้าหมาย ผู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษาในชุมชนจะช่วยให้ นักวิจัย ชุมชนได้ข้อมูลที่ครบถ้วน ในหลาย ๆ มุมมอง หลาย ๆ มิติ ช่วยให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ต้องการและมีความสำคัญต่อการศึกษา การสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ไม่สามารถมองเห็นได้ เป็นข้อมูลเชิงลึก และข้อมูลความเห็นจากผู้ให้สัมภาษณ์ การสัมภาษณ์จะช่วยให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างมาก รูปแบบการสัมภาษณ์จะมีผลต่อการให้ข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์ นักวิจัยจึงต้องระมัดระวัง และเลือกใช้รูปแบบ เทคนิควิธีการที่เหมาะสม จึงจะได้ข้อมูลคุณภาพที่แท้จริง

การสัมภาษณ์แบบเจาะจง (Focused Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่กำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูล หรือผู้ให้การสัมภาษณ์ตามหัวข้อ ตามประเด็นที่ต้องการ ผู้สัมภาษณ์จะต้องระมัดระวังในการเข้าถึงตัวผู้ให้สัมภาษณ์ประเภทนี้ เพราะจะมีจำกัด คนที่มีคุณสมบัติครบที่จะให้ข้อมูลในบางเรื่องนั้น อาจจะมีเพียงคนเดียว หรือกลุ่มเดียวเท่านั้น สามารถเข้าถึงตัวผู้ให้สัมภาษณ์ได้แล้ว บรรยายการสัมภาษณ์ก็ต้องระมัดระวังให้มากด้วย บุคคลเหล่านี้จะเป็นเจ้าของ ข้อมูลโดยตรง ผู้ใกล้ชิดแหล่งข้อมูล เป็นผู้รู้ข้อมูลในรายละเอียดที่ดี ที่สุด เป็นผู้อยู่ในเหตุการณ์ เป็นผู้รู้ผู้เข้าใจในเรื่องนั้น ๆ การสัมภาษณ์หรือแบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นวิธีการสัมภาษณ์ที่ต้องการรายละเอียดมากที่สุดในเรื่องที่ต้องการ การสัมภาษณ์แบบลึกซึ่งจะเกิดขึ้นได้เมื่อให้สัมภาษณ์มีความคุ้นเคยและพร้อมที่จะให้คำตอบมากที่สุด

การตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล มีความสำคัญอย่างมาก หากข้อมูลผิดพลาดไปจากความเป็นจริง การวิเคราะห์ วินิจฉัยเชิงสรุปจะผิดพลาด และสร้าง ความเสียหายต่อสังคมอย่างมาก การบูรณาการเทคนิควิธี ยึดหลักการ แสวงหาความแตกต่าง ทั้งรูปแบบ เทคนิควิธีการในการเก็บข้อมูล การ ตรวจสอบข้อมูล การวิเคราะห์ และสังเคราะห์การวิจัย ความหลากหลายนำมาเชื่อมประสานอย่างลงตัว จะทำให้ได้มุมมอง ได้ผล สรุปที่รอบด้าน การวิเคราะห์ข้อมูลจาก

การสืบค้นและข้อมูลภาคสนามที่ผ่านการตรวจสอบ นำมาวิเคราะห์บนฐานช่วงเวลาและบริบทแวดล้อม เหตุการณ์ในช่วงนั้นของเนื้อหา จากนั้นนำมาอธิบายการเชื่อมโยง สัมพันธ์กับผลกระทบ และนำมาสังเคราะห์ภาพรวม สรุปการวิจัยเชิงทฤษฎี

สรุป

การวิจัยชุมชน เป็นกระบวนการศึกษาให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนในเรื่องที่สนใจศึกษา ตามเป้าหมายของการวิจัย กิจกรรมการวิจัยส่วนใหญ่จึงอยู่ในพื้นที่ชุมชนเป้าหมาย การสร้างสัมพันธ์กับคนในชุมชน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชนให้เกิดความรู้สึกถึงความเป็นมิตรและความจริงใจ ใช้หลักการวิจัยในการเก็บข้อมูลที่ไม่มีอคติและเข้าถึงข้อมูลที่เป็นจริงจากชุมชน

การเก็บข้อมูลยุคโควิด การเดินทางเข้าสู่ชุมชนเป้าหมายในรูปแบบ RRA ซึ่งมีเวลาไม่มากนัก นักวิจัยจึงจะเข้าพื้นที่แบบไป-กลับ หรือใช้เวลาใกล้ชิดบุคคล กลุ่มคนให้น้อยที่สุด จึงต้องใช้เวลาในชุมชนให้คุ้มค่า แต่ละเวลาต้องเก็บข้อมูลที่ต้องการ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทุกประเด็นที่ศึกษา จนได้ข้อมูลครบถ้วนหรือ อิ่มตัวเชิงทฤษฎี ผู้วิจัยจะต้องตระหนักถึงมาตรการสาธารณสุข และมาตรฐานจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์อย่างเคร่งครัด

การวิจัย RRA เป็นเทคนิคที่ มีการศึกษาพื้นที่เบื้องต้น โดยการประเมินสถานะชนบทอย่างเร่งด่วน เป็นการวิจัยเพื่อเริ่มต้นในขั้นแรกของการวิจัยเพื่อพัฒนา (R&D) ช่วยให้เกิดความเข้าใจในภาพรวมของชุมชน เน้นการลงสัมผัสข้อมูลโดยตรงในชุมชน นำมาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์กับเหตุการณ์และผลที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาของเหตุการณ์ที่ศึกษามาสังเคราะห์เชื่อมโยงด้วยเส้นแห่งเวลาเชิงทฤษฎีให้ได้ภาพรวมองค์ความรู้จากการวิจัยตามเป้าหมาย

บรรณานุกรม

- ชาย โพธิ์สีตา. (2562). **ศาสตร์และศิลป์การวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- ปัญญา เลิศไกร มัลลิกา คงแก้ว และลัญจกร นิลกาญจน์. (2560). **การจัดการศึกษาฝ่าวิกฤติด้วยฐานคิดเศรษฐกิจพอเพียง เทศบาลตำบลทอนหงส์ อำเภอรพรมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช**. วารสารราชพฤกษ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 15 (1).
- ลัญจกร นิลกาญจน์. (2561). **วัฒนธรรมบุคลิกภาพ**. วารสารวิชาการสังคมมนุษย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, 8 (2).
- สุดาวรรณ มีบัว. (2561). **แนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นครศรีธรรมราช**. วารสารวิชาการสังคมมนุษย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, 8 (2).
- Paul Atkinson, Amanda Coffey, Sara Delamont, John Lofland and Lyn Lofland. (2007). **Ethnography**. Los Angeles :Sage.
- Punya Lertgrai Lunjakon Nillakan Nilrat Navakijpaitoon and Kittaporn Sae-Ngae Sai-Jun. (2020). **Wisdom Managemt of polyculture in households at Ban na ngae, Na reng sub-district, N0pphitam district, Nakhon si thammarat Province**. International Journal of Innovation, Creativity and Change, ISSN: 2201-1315 August issue 2020, Hamdard Islamicus, 43 (2) : 947-959.
- Punya Lertgri Lunjakon Nillakan Kittaporn Saengae Saijun and WichianThaicharoen. (2020) . **Culture and Social management**. International Journal of Psychosocial Rehabilitation. ISSN:1475- 7192, 24(02), Month: February: 7187-7192.

ผู้เขียน

รองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา เลิศไกร

อาจารย์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาการจัดการนวัตกรรมเพื่อการพัฒนา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
Email: kpunya551lert@gmail.com

นายวาที ทรัพย์สิน

อาจารย์สาขาวิชาการจัดการวัฒนธรรมเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
Email: kwatee2561@gmail.com

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิกรม บุญนุ่น

อาจารย์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค
สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
Email: kittamate2017@gmail.com

นางสาวพัชรินทร์ โชคอำนวย

อาจารย์สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
Email: Kop_019@hotmail.com